MILLIY KURASHIMIZNING RIVOJLANISHI VA JAXON HAMJAMIYATIDAGI O‘RNI

Abdumo‘min Tursunov
99899-841-54-22
abdumumint3@gmail.com

Chirchiq davlat pedagogika universiteti katta o‘qituvchisi

Annotatsiya.
O‘zbek milliy kurashining rivojlanish tarixi va tarqqiyotidagi muhim bosqichlarni, istiqlol yillarida milliy kurashning ravnaqi hamda jahon sporti turiga aylanishi bilan bog‘liq amalga oshirilgan tadbirlar, milliy kurash bo‘yicha o‘tkazilgan milliy va xalqaro turnirlar va ularning natijalari fikrimizning dalilidir.

Аннотация.
Свидетельством нашего мнения являются важные веки в истории развития и распространения узбекской национальной борьбы, мероприятия, связанные с развитием национальной борьбы в годы независимости и ее превращением в мировой вид спорта, национальные и международные турниры по национальной борьбе и их результаты.

Annotation
Evidence of our opinion are important milestones in the history of the development and spread of Uzbek national wrestling, events related to the development of national wrestling during the years of independence and its transformation into a world sport, national and international tournaments in national wrestling and their results.

Kalit so`zlar: Assotsiatsiyasi, davlat, musobaqa, xalqaro, ommaviy, harbiy san’at, mustaqillik, dastur, mardlik, universal.

Ключевые слова:
Ассоциация, государство, конкурс, международный, публичный, военное искусство, независимость, программа, храбрость, универсальный.

Key words:
Association, state, competition, international, public, military art, independence, program, bravery, universal.

Kurash asrlar davomida O‘zbek xalqining eng ommaviy va sevimli milliy o‘yinlari qatorida e’zozlab kelingan. Kurash - yakka kurashning qadimiy turi bo‘lib, uning ildizi zamonaviy O‘zbekiston xududida joylashgan.

Kurash – o‘zbekcha so‘z bo‘lib, halol yo‘l bilan maqsadga erishish degan ma’noni bildiradi. O‘tgan zamonlarda u milliy bayram, to‘y va ziyofatlarda namoyish etiladigan jismoniy ko‘ngilochar musobaqa sifatida mashhur bo‘lgan. U xaqidagi ma’lumotlarni ko‘plab qadimiy adabiyotlarda xam uchratish mumkin.

Tarixshunos, qadimshunos, elshunos va faylasuf olimlarning olib borgan tadqiqotlari, izlanishlari va arxeologik ilmiy qidiruvlari, kuzatishlari natijasida topilgan ashyoviy dalillar kurashning yoshi kamida 2,5-3 ming yildan ziyod ekanligini tasdiqlaydi.

Asrlar sinovidan, murakkab davrlardan mardona o‘tgan, chinakam mardlar raqiblar bahsi, ezgu niyatlar, oliy maqsadlar bo‘lib e’tirof etilgan kurash yana xalq nazariga tushdi. Davlat, mamlakat darajasidagi muhim ishga aylandi. Bir necha yildirki, jahon ommasining mehrini qozonib, dunyo sport sahnasida o‘z o‘rnini topdi.

Kurash azal - azaldan oliy janoblik, mardlik va halollik timsoli, xalqimizning bir necha ming yillik tarixiga ega milliy - madaniy merosining bir qismi va bebaho boyligi hisoblanadi.

IV asrda O‘rta Osiyoda yashagan xalqlar orasida epchil akrobat-darbozlar juda mashhur bo‘lgan. Epchil, jismoniy jihatdan juda chiniqqan darbozlar, chig‘iriqli simbozlar Yunoniston, Vizantiya va Eron kabi mamlakatlarga borib, o‘zlarining ajoyib va hatarli o‘yinlarini qiziqchi va masqarabozlarning utkir satira va kulgi bilan sug‘orilgan turli sirk sahnalari, o‘qdek uchadigan muollaqchilar va kishi aqli devor qilmaydigan pahlavonlarining o‘yinlari, hukakchi va yog‘och oyoqlarining jo‘shqin raqslari va ot o‘yinlarini chuqur ma’noli so‘zlarni va baytlarini sozandalarning bu o‘yinlarga moslagan mashqlarini ko‘z- ko‘z qilganlar.

Qadim zamonlarda jamoa jismoniy tarbiya sohasida o‘z davrlari zimmasiga ma’lum majburiyatlar yuklagan. Qizlar va yigitlar hayotda kerak bo‘ladigan epchillik, chidamlilik, chaqqonlik qat’iylik va jasurlik kabi qobiliyatlarga ega bo‘lishlari shart bo‘lgan.

Buyuk alloma Ibn Sino turli mashqlar orasida me’yori bilan uzoq va tez yugurish, kurash tushish va ot minishni alohida ta‘kidlagan. Ibn Sinoning fikricha, mashqlardan ko‘zda tutiladigan asosiy maqsad qon aylanishini, nafas olishni va organizmdagi moddalar almashuvini yaxshilashdan iboratdir deydi.

O‘z zamonasida qudratli saltanat qurgan Amir Temur buyuk davlat arbobi marifatparvar hukumdor, salohiyatli sarkarda bo‘lib qolmasdan ayni vaqtda kurash ilmiy hadisini mukammal egallagan. Kuchli polvon sifat inson ham bo’lgan. Shuning uchun u mamlakatda yoshlarni chiniqtirish, vatanni sevuvchi, yurt xizmatiga kamar basta, yetuk shaxslar qilib voyaga yetkazishda kurashning tutgan o‘rniga katta ahamiyat bergan.

O’zbek xalqi qadimdan kurashni insonni jismonan tarbiyalash vositasi deb qaralgan. Xalq o‘zida kuchlilikni, chidamlilikni, iroda va botirlikni mehnatkash xalqning ahloqiy sofligini mujassamlashtirgan kurashchi polvonlarga hurmat bilan munasabatda bo’lgan. Kurashchilar juftini tanlashda ularning vazini ko‘z bilan chamalab aniqlagan. Bellashuv oldidan kurashchilar oyoq - qo‘llar chigilini yozish mashqlari sifatida gavdani uqalash, silash kabi mashqlarni qo‘llaganlar. Kurashchilar an’anaviy kiyimda musobaqalashgan. Farg‘ona qoidasi bo‘yicha kurashchilar paxtali choponda, Buxoro qoidasi bo’yicha kurashchilar esa paxtasiz to‘n kiyib kurashganlar. Kurashchilar ba’zan mahsi kiyib, asosan oyoq yalang kurashganlar. Kurashchilarining bunday kiyinishi hozirgi kungacha saqlanib qolgan.

O‘tmishda Buxoro, Xorazm, Samarqand, Qashqadaryo, Surxondaryo, Jizzax va Qoraqalpog’iston avtonom Respublikasi hududida Buxorocha kurash ya’ni kurash, Farg‘ona vodiysi, Toshkent, Sirdaryo hududlarida Farg‘onacha kurash, ya’ni belbog‘li kurash rasm bo‘lgan.

Bugun dunyoga keng tarqalgan kurash o‘zining uzoq tarixiga ega ekanini ta’kidlab o’tdik. Kurash odamlar qabila-qabila bo’lib yashagan ibtidoi jamoa davrdayoq rasm bo‘la boshlagan. Buni ko‘pgina arxeologik, etnografik, yozma manbaalar va turli tuman yodgorliklar ham tasdiqlaydi.

Qadimgi kurash usullaridan XX-asrdagi kurash usullari bir birida ancha farq qilgan. Qadimda bellashuv natijalari ko‘proq kurashchining texnik taktik tayyorgarligiga bog‘liq bo’lgan.

Ommaviy kurash mahalliy xalq orasida milliy ongining o‘sishiga turtki bo‘layotganligini fahimlab Turkiston hukumati 1915- yilda kurashni taqiqlab qo‘ygan.

1918- yil 22- aprelda “Harbiy san’atga majburiy o‘rgatish to‘g‘risda” qaror qabul qilingan. Bu qarorni amalga oshirish uchun vatan budofasiga zahira tayyorlash birlashmasi tashkil qilinadi. Ushbu birlashmaning asosiy vazifasi mahalliy aholi tarkibidan zahiralarni jismoniy tomonidan tayyorlashga rahbarlik qilishdan iborat bo‘lgan. Bu ma’suliyatli tadbirni muvofaqqiyatli amalga oshirish uchun ya’ni jismoniy tayyorgarligini aniqlashi sportning bir necha turlaridan, ayniqsa, kurash sportidan asosiy vosita sifatida foydalanishgan.

1920- yil 10 -oktyabrda Toshkentda o‘tkazilgan birinchi O‘rta Osiyo olimpiadasida sportning milliy turlari, shu jumladan, belbog’li (Farg‘onacha) kurash ham keng namoyish qilinadi. Sportning bu turi bo‘yicha O‘zbekistonlik polvonlar g‘olib chiqishgan, 1921- yilda o‘tkazilgan ikkinchi O‘rta Osiyo olimpiadasida ham O‘zbekiston polvonlari birinchi o‘rinni olishgan. Bu olimpiadada ham belbog‘li kurash namoyish qilingan. 1926- yil ohiriga kelib O‘zbekistonda sport bilan shug‘ullanayotganlar soni 20 minga yetdi. Ularning 40 foizi mahalliy yoshlardan iborat edi. Kurash mahalliy yoshlarni sportning boshqa turlari bilan shug‘ullanishga jalb qilishda eng maqbul omil bo‘lgan. 1928-yil Qo‘qon shahrida birinchi jismoniy madaniyat bayrami o‘tkazilgan ushbu bayramda belbog‘li kurash bo’yicha musobaqa uyushtirilgan.

Kurash musobaqasida Respublikada dong‘i ketgan, 39 ta polvon maydonga chiqishgan. 6 kun keskin davom etgan. Musobaqada Farg‘onalik 65 yoshar Ilmiyamin Ilim buva g‘alaba qozongan va O‘zbekistonning eng kuchli polvoni degan faxrga sazovor bo‘lgan. 1934yilda bo‘lib o‘tgan O‘rta Osiyo xalqlari birinchi spartagiyasi dasturiga kurashning kiritilishi uning roli oshganligidan dalolat beradi. Bu spartakiyadada kurashchilar 4 ta vazn toifasida kurashishgan. Kurashning “Farg‘onacha” va “Buxorocha” turlari bo‘yicha ham O‘zbekiston jamoasi birinchi o‘rinni egallagan. 1936-yilda Toshkentda maxsus kurash maktabi ochiladi va O’zbekistonning kuchli kurashchisi Asqar Ataboyev bu maktabning rahbari va murabbiyi etib tayinlanadi.

20 asr oxirida O‘zbekistonlik sport turlari mutaxassisi Komil Yusupov kurash tarixi va usullarini birn necha yil davomida o‘rganib uning universal qoidalarini yaratdi. Natijada Kurash xalqaro sport turiga aylandi.

1998 yilda Xalqaro Kurash assotsiatsiyasi (IKA) yaratildi. Hozirgi kunda ushbu assotsiatsiyaga 100dan ortiq mamlakat a’zo bo‘lgan. 2018-yilda kurash Indoneziyada bo‘lib o‘tadigan Osiyo O‘yinlari 2018 ro‘yxatigi kiritilgan.

Tarixga bir nazar tashlasak, qadim-qadim zamonlarda, ayniqsa Amir Temur davrida milliy kurashimiz juda ham rivojlangan. Kurash Amir Temur lashkarlari uchun jismoniy tarbiya, kuch-qudrat manbai bo‘lgan.

Xulosa qilib aytganda, asrlar sinovidan, tarixiy davrlar silsilasidan o‘tgan, mardlar va munosib raqiblar bahsi bo‘lgan o‘zbek kurashi mustaqillik sharofati bilan umumdavlat darajasidagi sportga aylanib, butun jahon nazariga tushdi. O‘zbek kurashining sport turi sifatida dunyoga yuz tutushi, mamlakatimizning xalqaro yanada oshirishda o‘zining ham beqiyos hissasini qo‘shmoqda.

Adabiyotlar:

1. Kirimov F.A Kurash tushaman -T:, 1990
2. Nurshin J.M, Salomov R.S, Kirimov F.A. O‘zbekcha milliy kurash sport turi, T:, 1993
3. Kirimov F.A Sport kurashi nazariyasi va uslubiyati. T:, 2001

4. Taymurodov A.R. O‘zbek milliy kurashi, T: 1990
5. Choriyev Z, Toshpulatov J, Pahlavon qizlar , T:, 2008
6. Toshpulatov J. O‘zbek kurashi Toshkent: 2000
7. Yusupov.K Kurash xalqaro qoidalari texnikasi va taktikasi. T. G‘afur G‘ulom 2005.